

ԵՐԵՎԱՆԻ ԼԵՈՅԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՄԱՐ 65 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ ՊՈԱԿ

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Առարկա - ՆԶՊ և ԱԿ

Մասնակից - Ավագ Լեյտ. Նահապետյան Սերգեյ

Ղեկավար - Փոխգնդապետ Արտակ Իսահակյան

Թեմա - Երեխաների իրավունքների և արժանապատվության
պաշտպանությունը ՆԶՊ առարկայի դասավանդման ընթացքում

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

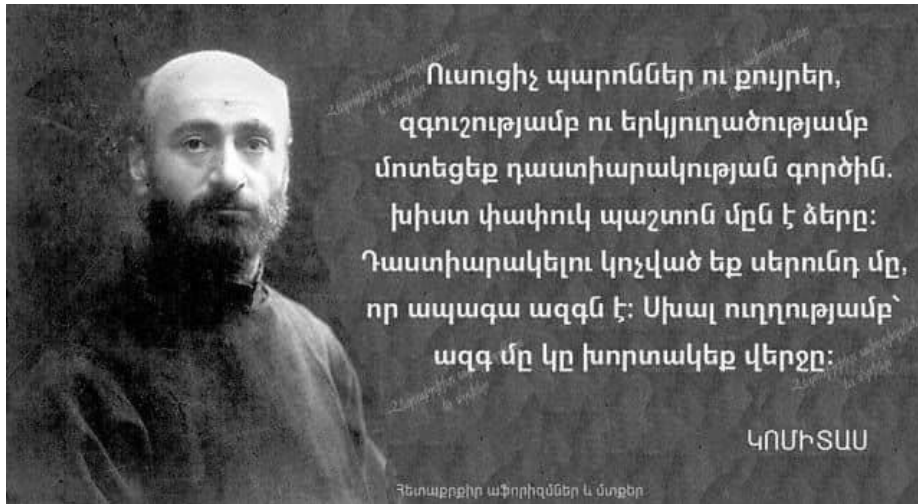
Կոմիտասը երեխաների դաստիարակության մասին.....	2
Ներածություն	3
Երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը ՆԶՊ դասընթացում ուսումնասիրե- լու տեսական հիմքերը	6
Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը.....	8
Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը ուսումնական հաստատությունում.....	11
Երեխաների իրավունքների պաշտպանությունը ՆԶՊ դասընթացում	14
Երեխաների իրավունքների և պարտականությունների իմացության մակարդակը զնահատելու թեստեր	16
Եզրակացություն	20
Գրականություն	21

Կոմիտաս Վարդապետը երեխաների դաստիարակության մասին

Եթե մանուկը չի հասկնար ձեր դասավանդությունը, հանցանքը ձերն է, որովհետև չեք կրցած հասկնալ անոր հոգին: Պետք է իջնել մինչև անոր հոգեկան աստիճանը և զայն առնելով ձեզի հետ՝ բարձրանալ: Միայն դաստիարակության արդյունքն է, որ շատերը, որոնք հանճարներ պիտի ըլլային, եղած են գողեր:

Կոմիտաս Վարդապետ, Կ. Պոլիս, 1912թ.

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Հետազոտության արդիականությունը. Յուրաքանչյուր երեխա պետք է իմանա իր իրավունքները և պարտականություններ, որպեսզի դրանք հեշտությամբ գործարկի կյանքի ցանկացած իրավիճակներում. Բայց, ինչպես ցույց է տալիս պրակտիկան, շատ դեպքերում երեխաները չունեն անչափահասների իրավական կարգավիճակի հիմնախնդիրները շոշափող և մանրամասն բացահայտող տեղեկատվությանը, նյութերին: Համաձայն վերջին տարիների պաշտոնական վիճակագրության համաձայն՝ ռուս երեխաներն են ամենադժվար իրավիճակը:

Վերջին տարիների պաշտոնական վիճակագրության համաձայն՝ հայ երեխաները գտնվում են բարդ իրավիճակում:

14 տարեկանից ցածր մոտ 4000 երեխա ամեն տարի ենթարկվում է ընտանեկան բռնության: Ամեն տարի 80 երեխա փախչում է տնից: Երեք տարեկան հասած որբերի 20%-ը հայտնվում է հատուկ զիջերօթիկ հաստատություններում՝ «թուլամտություն» ախտորոշմամբ: 360 ընտանիքների երեխաներ գրանցված են անչափահասների հարցերով հանձնաժողովներում:

Այս փաստերը ևս մեկ անգամ հաստատում են երեխայի իրավունքների պաշտպանության ոլորտում գիտելիքներ ձեռք բերելու անհրաժեշտությունը ինչպես

երեխաների, այնպես էլ ծնողների, ինչպես նաև դպրոցի ուսուցիչների, մանկական բժիշկների և շատ ուրիշների կողմից:

Օրենքում չի կարելի անտեսել անչափահաս տարիքի առանձնահատկությունները, քանի որ անչափահասն արդեն երեխա չէ, բայց դեռ մեծահասակ չէ: Իրավական նորմերը ոչ միայն պետք է հաշվի առնեն անչափահասների այս առանձնահատկությունը, այլև պաշտպանեն նրանց ավելի «ուժեղ» մեծահասակների կողմից իրենց իրավունքների և ազատությունների հնարավոր խախտումներից: Այս առումով անչափահասների դաստիարակության համար մեծ նշանակություն ունեն նրանց մասնակցությամբ սոցիալական տարբեր տեսակի հարաբերությունները կարգավորող իրավական նորմերը: Դեռահասները պետք է իմանան գործող օրենսդրական ակտերով իրենց վերապահված իրավունքներն ու պարտականությունները:

Հարկ է նաև նշել, որ անչափահասների կողմից ապօրինի գործողություններ կատարելու հիմնական պատճառներից մեկը նման արարքների կատարման պատասխանատվության առումով նրանց իրազեկվածության պակասն է:

Ներկայում երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը չի ուսումնասիրվում ՆՁՊ դասերի ընթացքում:

Ուսումնասիրության նպատակը՝ երեխայի իրավունքների ուսումնասիրություն «ՆՁՊ» դասընթացում.

Ուսումնասիրության օբյեկտը՝ ուսումնական գործընթաց.

Ուսումնասիրության առարկան՝ երեխայի իրավունքների ուսումնասիրություն «ՆՁՊ» դասընթացում:

Հետազոտության նպատակները.

1. Ուսումնասիրել երեխայի իրավունքների պաշտպանության խնդրի վիճակը աշխարհում և Հայաստանում՝ օգտագործելով գրական աղբյուրներ:

2. Բացահայտել ՆՁՊ դասերին դպրոցականների կողմից երեխաների իրավունքների և պարտականությունների պաշտպանությունը ուսումնասիրելու խնդրի վիճակը:

3. Մշակել հետազոտական աշխատանքի փուլերը.

**ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ԴԱՍԸՆԹԱՑՈՒՄ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐԵԼՈՒ ՏԵՍԱԿԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ.**

1. Երեխաների իրավունքների պաշտպանության խնդրի պատմություն

Անչափահասների արդարադատությունը (Juvenile Justice – թարգմ. անգլերենից.) ժամանակակից իմաստով բավականին երկար ու հետաքրքիր պատմություն ունի: Հին Հռոմում Յուվենալիան կոչում էին տոնակատարություններն ի պատիվ երիտասարդության աստվածուհու:

Երեխաների իրավունքների պաշտպանության, անօրինական գործողություններ կատարած անչափահասների նկատմամբ դատական վարույթի հատուկ ընթացակարգի ձևավորումը նորություն չէ: Արդեն հռոմեական իրավունքում, ավելի ուշ միջնադարի իրավական ակտերում, առավել էս՝ XVIII—XIX-րդ դարերի եվրոպական մի շարք երկրների օրենսդրության մեջ փորձեր են արվել պաշտպանել անչափահասների իրավունքները և պաշտպանել նրանց կատարած արարքի համար դաժան պատժից:

Միջնադարյան Եվրոպայում երեխայի իրավունքների պաշտպանության խնդիրը իրավունքի տարբեր ճյուղերում գործնականում չէր քննարկվում: Երեխաները կրում էին նույն պատասխանատվությունը, ինչ մեծահասակները և կարող էին ենթարկվել

գրեթե բոլոր տեսակի քրեական պատիժների: Միայն մի քանի երկրներում էր որոշակի ուշադրություն դարձվել երեխաների սոցիալական պաշտպանության խնդրին:

Իտալիան առաջին եվրոպական երկիրն էր, որտեղ եկեղեցին նախաձեռնեց անչափահաս իրավախախտների համար հատուկ քրեակատարողական հիմնարկ ստեղծել: Հռոմի Պապ Կլիմենտ XI-ը ստեղծեց Հռոմի Սեն-Միշել (Saint-Michel) քրեակատարողական տունը՝ իր հրամանագրով որոշելով այս տանը տեղակայված դեռահասների կոնստինգենտը և նրանց կալանքի պայմանները:

Ընդհանուր առմամբ, անչափահասների համար հատուկ իրավական պաշտպանության բացակայությունը կարելի էր գտնել XIX-րդ դարի սկզբին և նույնիսկ կեսերին շատ երկրների օրենքներում:

Այն ժամանակվա օրենքների մեծ մասը սահմանում էր հավասար քրեական պատասխանատվություն և պատիժ երեխաների և մեծահասակների համար, նույնը դատարանի առջև բերված բոլոր անձանց համար: Միայն XIX դարի կեսերին աշխարհի մի շարք երկրներում սկսեցին ի հայտ գալ օրենքներ, ստեղծվել հատուկ հաստատություններ, որտեղ խնդիր էր դրված պաշտպանել երեխաներին և դեռահասներին արդարադատության իրականացման տարբեր փուլերում: Այսպես, 1824 թ. Նյու Յորքում ստեղծվեց երեխաների համար առաջին բարեփոխիչը՝ բանտերում մեծահասակ հանցագործների հետ համատեղ պահելուց նրանց պաշտպանելու նպատակով: 1831 թվականին Իլինոյսի նահանգի օրենքը նախատեսեց, որ որոշ տեսակի հանցագործությունների համար անչափահասների պատիժը պետք է տարբերվի մեծահասակների պատժից: 1869 թվականին Բոստոնում (Մասաչուսեթս) առաջին անգամ կազմակերպվեցին դատական նիստեր՝ հատուկ անչափահասների գործերը քննելու համար, և նրանց նկատմամբ կիրառվեց փորձաշրջանի (դաստիարակչական հսկողության) առաջին փորձը, որը հետագայում դարձավ ամենատարածվածներից մեկը և, ըստ ամերիկացիների, անչափահաս իրավախախտների հետ վարվելու ամենաարդյունավետ մեթոդները: ԱՄՆ-ի դաշնային օրենսդրությունն արդեն պարունակում էր ցուցում, որ 16 տարեկանից ցածր անչափահասները գործերը պետք է չափահաս հանցագործներից առանձին քննվեն:

Եվ այնուամենայնիվ, դրանք միայն առանձին փորձեր էին, որոնք հիմնովին չփոխեցին անչափահասների նկատմամբ քրեական քաղաքականության պատժիչ ուղղվածությունը:

Անչափահասների գործերով առաջին դատարանը ստեղծվել է Ավստրալիայում (1890 թ.), այնուհետև այդ դատարանները ստեղծվել են Կանադայում (1894 թ.) և 1899 թ. ԱՄՆ-ում:

Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը

Ժամանակակից Հայաստանում երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը հրատապ խնդիրներից է, որն առաջանում է թե՛ հասարակության, թե՛ ընտանիքում անչափահաս երեխաների ակնհայտ անբարենպաստ իրավիճակից: Իսկ թե որն է նման անբարենպաստության պատճառը, և ովքե՞ր են դրանում առաջին հերթին մեղավոր՝ պետությունը, թե ընտանիքը, դժվար է ասել: Անկասկած, երկուսն էլ մեղավոր են: Ավելին, ակնհայտ է, որ երեխաների նկատմամբ պետության հայտարարված շահը սերտորեն փոխկապակցված է անվիճելի փաստի հետ, որ ընտանիքը կորցրել է իր հեղինակությունը, ընտանիքի հիմքերի թուլացումը, երբ ընտանիքի ավանդական պաշտպանիչ գործառույթները ի չիք են դառնում կամ վերածվում դրանց: հակառակը՝ վերածվելով լուրջ սպառնալիքի երեխայի չհասունացած անձին:

«Երեխաների իրավունքներ» տերմինը հաճախ օգտագործվում է ոչ միայն պետական այրերի և լրատվամիջոցների խոսքում, այլև սովորական ծնողների առօրյա կյանքում: Այսօր մենք կփորձենք պարզել, թե որոնք են «ԵՐԵԽԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ», որտեղ և ում կողմից են դրանք գրանցված:

Երեխա է համարվում 18 տարեկանից ցածր յուրաքանչյուր մարդ: Բոլոր երեխաները, անկախ այն բանից՝ ծնված են ամուսնական կամ արտասամուսնական

կապերով, պետք է օգտվեն նույն սոցիալական պաշտպանությունից: (Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր. Հոդված 25):

ԵՐԵՒԱՆԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ այն իրավունքներն ու ազատություններն են, որոնք պետք է ունենա յուրաքանչյուր երեխա՝ անկախ տարբերություններից՝ ռասայից, սեռից, լեզվից, կրոնից, ծննդյան վայրից, ազգային կամ սոցիալական ծագումից, ունեցվածքից, ունեցվածքից կամ այլ կարգավիճակից (Երեխայի իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր):

Հայաստանի Հանրապետությունում երեխայի իրավունքների վերաբերյալ հիմնական իրավական փաստաթղթերն են.

«ՀՀ-ում երեխայի իրավունքների հիմնական երաշխիքների մասին» օրենքը.

ՀՀ «Կրթության մասին» օրենքը.

ՀՀ Ընտանեկան օրենսգիրք (այսուհետ՝ ՀՀ ՖԿ).

ՀՀ Քրեական օրենսգիրք (այսուհետ՝ Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգիրք).

ՀՀ սուբյեկտների և տեղական ինքնակառավարման մարմինների նորմատիվ ակտեր.

Նախադպրոցական ուսումնական հաստատության, դպրոցի կանոնադրություն.

Ազգային օրենսդրական ակտերի հետ մեկտեղ կան միջազգային փաստաթղթեր, որոնք, ի դեպ, պետք է համապատասխանեն հայաստանյան իրավունքի նորմերին: Դրանցից առավել նշանակալիցներն են.

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիր (1949 թ.)

ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված Երեխայի իրավունքների հռչակագիրը (1959 թ.):

Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիա (1989 թ.):

Երեխաների գոյատևման, պաշտպանության և զարգացման համաշխարհային հռչակագիր (1990 թ.):

Պատմական տեղեկանք

Երեխաների իրավունքները կարգավորող առաջին փաստաթուղթը Երեխայի իրավունքների մասին հռչակագիրն էր, որն ընդունվել է 1923 թվականին Երեխաների փրկության միջազգային միության կողմից: Այս փաստաթուղթն ուժի մեջ էր 36 տարի:

1959 թվականին ընդունելով Երեխայի իրավունքների համառոտ հռչակագիրը՝ ՄԱԿ-ը նպատակ դրեց մշակել երեխաների իրավունքների վերաբերյալ փաստաթուղթ, որը պարտադիր կլինի այն պետությունների համար, որոնք համաձայնել են ստորագրել այն: Նման փաստաթուղթ է դարձել «Երեխայի իրավունքների մասին» կոնվենցիան (1989 թ.):

1959 թվականին ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայի կողմից ընդունված Երեխայի իրավունքների հռչակագիրը սահմանում է հետևյալ սկզբունքները.

Երեխան ունի սույն Հռչակագրով սահմանված բոլոր իրավունքները: Այս իրավունքները պետք է ճանաչվեն բոլոր երեխաների համար՝ առանց բացառության և առանց խտրականության՝ հիմնված ռասայի, մաշկի գույնի, սեռի, լեզվի, կրոնի, քաղաքական կամ այլ կարծիքի, ազգային կամ սոցիալական ծագման, սեփականության, ծննդյան կամ երեխայի կամ նրա ընտանիքի հետ կապված այլ կարգավիճակի վրա:

Երեխային պետք է տրամադրվի հատուկ պաշտպանություն օրենքով և այլ միջոցներով, ինչպես նաև պետք է ապահովվեն հնարավորություններով և բարենպաստ պայմաններով, որոնք նրան հնարավորություն կտան ֆիզիկապես, մտավոր, բարոյապես, հոգեպես և սոցիալապես զարգանալ առողջ և նորմալ, ազատության ու արժանապատվության պայմաններում: Այդ նպատակով օրենսդրություն ընդունելիս առաջնահերթ ուշադրություն պետք է դարձնել երեխայի լավագույն շահերին:

Ծնված օրվանից երեխան պետք է ունենա անվան և քաղաքացիության իրավունք:

ՀՀ Սահմանադրությամբ յուրաքանչյուր ոք ունի կրթության իրավունք. Երաշխավորվում է նախադպրոցական, հիմնական ընդհանուր և միջին մասնագիտական կրթության համընդհանուր մատչելիությունը և անվճարությունը պետական կամ քաղաքային ուսումնական հաստատություններում և ձեռնարկություններում: Հիմնական ընդհանուր կրթությունը պարտադիր է: Ծնողները կամ նրանց փոխարինող անձինք ապահովում են երեխաների հիմնական ընդհանուր կրթությունը: Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի մրցութային հիմունքներով անվճար ստանալ բարձրագույն կրթություն պետական կամ քաղաքային ուսումնական հաստատությունում և ձեռնարկությունում:

**«Երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը ուսումնական
հաստատությունում».**

1 Երեխաների իրավունքների պաշտպանության իրավական դաշտը

Այսօր միջազգային մակարդակով հռչակված երեխաների իրավապաշտպան հիմնական փաստաթուղթը Երեխաների իրավունքների մասին կոնվենցիան է, որն ընդունվել է Գլխավոր ասամբլեայի 44/25 բանաձևով տասնմեկ տարվա բանակցություններից հետո՝ 1989 թվականի նոյեմբերի 20-ին և ուժի մեջ է մտել 1990 թ սեպտեմբերին 2: Կոնվենցիայի ընդունումը միջազգային հանրության՝ երեխաների հատուկ կարիքներն ու խոցելիությունը ճանաչելու համար պայքարի գագաթնակետն էր: Երեխայի կրթության իրավունքի և սովորողների իրավունքների պաշտպանության խնդիրը սերտորեն կապված է մշակույթի ձևավորման խնդրին, որպես ժողովրդի, պետության և ամբողջ մարդկության պահպանման և զարգացման անփոխարինելի պայման:

Հասարակական կյանքում բացասական երևույթների սրման պայմաններում, որոնք բացասաբար են անդրադառնում մատաղ սերնդի ձևավորման վրա, այս խնդիրը բարձրացվում է համաշխարհային կարգավիճակի, իսկ երեխայի կրթության իրավունքի և սովորողների իրավունքների ապահովման հարցը առանձնահատուկ արդիական է դառնում: Կրթությունը մեծապես որոշում է մարդու կյանքը, նրա բարեկեցությունը և, ամենակարեւորը, ինքնաիրացման հնարավորությունը: Ոչ մի մարդ չի կարող գտնել իր միակ տեղը կյանքում, բացահայտել իրեն բնորոշ պոտենցիալ կարողություններն առանց կրթության:

Հայաստանի Հանրապետությունը, ստորագրելով և վավերացնելով Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան, ճանաչեց երեխայի կրթության իրավունքը և համաձայնեց, որ երեխայի կրթությունը պետք է ուղղված լինի մարդասիրական (հումանիստական) նպատակներին, այն է՝

- երեխայի անհատականության, տաղանդների և մտավոր և ֆիզիկական կարողությունների լիարժեք զարգացում.

- մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների, ինչպես նաև Միավորված ազգերի կազմակերպության կանոնադրությամբ հռչակված սկզբունքների նկատմամբ հարգանքի խթանում.

- երեխայի ծնողների, նրա մշակութային ինքնության, լեզվի և արժեքների, երկրի ազգային արժեքների, նրա ծագման երկրի և յուրայինից տարբերվող քաղաքակրթությունների նկատմամբ հարգանքի խթանում.

- երեխային պատրաստել ազատ հասարակության մեջ գիտակից կյանքին՝ փոխըմբռնման, խաղաղության, հանդուրժողականության, տղամարդկանց և կանանց հավասարության և բոլոր ժողովուրդների, էթնիկ, ազգային և կրոնական խմբերի, ինչպես նաև բնիկ բնակչության միջև բարեկամության ոգով.

- խթանել շրջակա միջավայրի նկատմամբ հարգանքը.

Կոնվենցիայի հետ մեկտեղ երեխայի իրավունքները արտացոլող հիմնական միջազգային փաստաթղթերն են.

• 1950թ. Եվրոպայի խորհրդի Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության կոնվենցիան

• ՄԱԿ-ի Հազարամյակի հռչակագիրը և 2000թ. ՄԱԿ-ի Հազարամյակի հռչակագրի իրականացման ծրագիրը;

• ՄԱԿ-ի հռչակագիր և գործողությունների ծրագիր «Երեխաների համար հարմար Աշխարհը» 2002 թ.

• ՄԱԿ-ի մանկական հիմնադրամ (ՅՈՒՆԻՍԵՖ) «Երեխաների համար բարեկամական քաղաքներ» գլոբալ նախաձեռնություն;

• Աշխարհում առողջապահության վիճակի մասին Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության (ԱՀԿ) զեկույցը «Առանց ուշադրության չենք թողնի յուրաքանչյուր մոր, յուրաքանչյուր երեխայի», ֆունկցիոնալության,

հաշմանդամության և առողջության միջազգային դասակարգումը (ICF-DF) և Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպության այլ փաստաթղթեր:

Հայաստանի օրենսդրության մակարդակով ընդունվել են հետևյալ նորմատիվ ակտերը.

- Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրություն;
- ՀՀ Ընտանեկան օրենսգիրք;
- ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք;
- ՀՀ Քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք;
- ՀՀ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ օրենսգիրք;
- ՀՀ Քրեական օրենսգիրք;

Երեխայի իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիան հստակեցրել է Երեխայի իրավունքների հռչակագրի հիմնական դրույթները և իրենց գործողությունների համար իրավական պատասխանատվություն դրել պետությունների վրա, որոնք ընդունել են այն երեխաների նկատմամբ: Կոնվենցիայի դրույթները հանգում են չորս հիմնական պահանջների, որոնք պետք է ապահովեն երեխաների իրավունքները՝ զոյատևում, զարգացում, պաշտպանություն և հասարակական կյանքում ակտիվ մասնակցության ապահովում: Կոնվենցիան բարձրագույն մանկավարժական արժեք ունեցող փաստաթուղթ է:

Ավտորիտարիզմը երեխաների նկատմամբ (ինչպես ծնողական, այնպես էլ մանկավարժական) միջազգային երևույթ է: Մեծահասակների և երեխաների հարաբերությունները պետք է կառուցվեն այլ, բարոյաիրավական և մանկավարժական հիմքերի վրա: Անհրաժեշտ է, որ երեխայի կարծիքների, տեսակետների, խնդրանքների, ընդհանրապես անձի նկատմամբ հարգանքը ոչ միայն դառնա համընդհանուր մշակույթի նորմ, այլև ընդունվի որպես օրենքի նորմ: Պահանջների, կրթությունը մանկավարժությունը պետք է դառնա անհատների՝ իրավունքի իրավահավասար սուբյեկտների բարյացակամ հարաբերությունների մանկավարժություն:

Ծնողը և մանկավարժն այսօր պետք է իմանան, որ երեխայի իրավունքները պաշտպանված են նաև «Կրթության մասին» ՀՀ օրենքով: Կոնվենցիան, ինչպես նաև Երեխայի իրավունքների մասին հռչակագիրը և «Կրթության մասին» օրենքը

հոչակում են մարդասիրական կյանքի կազմակերպման հիմնարար սկզբունքները՝ ազատություն, անձեռնմխելիություն, հավասարություն, ստեղծագործություն:

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՁՊ ԴԱՍԸՆԹԱՅՈՒՄ

Յուրաքանչյուր երեխա պետք է իմանա իր իրավունքներն ու պարտականությունները՝ դրանք կյանքի ցանկացած իրավիճակում հեշտությամբ գործարկելու համար: Բայց, ինչպես ցույց է տալիս պրակտիկան, շատ դեպքերում երեխաներին հասանելի չեն անչափահասների իրավական կարգավիճակի խնդիրները, անչափահասների իրավական կարգավիճակի հարցերը շոշափող ու հանգամանալից բացահայտող նյութեր: Օրենքում չի կարելի անտեսել անչափահաս տարիքի առանձնահատկությունները, քանի որ անչափահասն արդեն երեխա չէ, բայց դեռ չափահաս չէ: Իրավական նորմերը ոչ միայն պետք է հաշվի առնեն անչափահասների այս հատկանիշը, այլև պաշտպանեն նրանց ավելի «ուժեղ» չափահասների կողմից իրենց իրավունքների և ազատությունների հնարավոր խախտումներից: Այս առումով անչափահասների դաստիարակության համար մեծ նշանակություն ունեն սոցիալական տարբեր տեսակի հարաբերությունները նրանց մասնակցությամբ կարգավորող իրավական նորմերը: Դեռահասները պետք է իմանան գործող օրենսդրական ակտերով իրենց վերապահված իրավունքներն ու պարտականությունները:

Ներկայումս ՆՁՊ-ի դասերին երեխայի իրավունքների պաշտպանությունը ուսումնասիրվում է միայն 10-րդ դասարանում՝ մեկ ժամվա ընթացքում՝ «Անչափահասների քրեական պատասխանատվություն» թեմայով, իսկ 11-րդ դասարանում՝ մեկ ժամվա ընթացքում՝ «Հիմունքներ» բաժնում: առողջ ապրելակերպ» թեմայի շրջանակներում՝ «Ընտանիքը ժամանակակից հասարակությունում. Ընտանեկան օրենսդրություն. Այս թեմայի շրջանակներում լուսաբանվում են ամուսնության կնքմանն ու լուծարմանը, ամուսինների իրավունքներին ու

պարտականություններին, երեխաների և ծնողների իրավունքներն ու պարտականությունները:

Սա բավարար չէ, որպեսզի աշակերտները ստանան իրենց անհրաժեշտ գիտելիքները իրենց իրավունքների, ազատությունների և պարտականությունների մասին ոչ թե որպես քաղաքացի, այլ որպես երեխա: Եվ բացի այդ, իմ կարծիքով, դպրոցականների կրթությունն այս հարցում պետք է սկսվի ոչ թե ավագ դպրոցից, այլ կրթության ավելի վաղ փուլերից: Դրա համար անհրաժեշտ է մշակել մի շարք արտադպրոցական գործողություններ՝ պաշտպանելու երեխայի իրավունքները: Դուք կարող եք օգտագործել այս դասերի կազմակերպման և անցկացման տարբեր ձևեր, դրանք մշակել և անցկացնել հասարակագիտության ուսուցչի հետ:

Երեխայի իրավունքներն ապահովող հիմնական միջազգային փաստաթուղթը ՄԱԿ-ի Երեխայի իրավունքների կոնվենցիան է, ուստի այս թեմային պետք է առանձին դաս հատկացնել: Այս դասի նպատակն է լինելու երեխաներին ծանոթացնել այն մտքին, որ նրանք ունեն անխախտելի իրավունքներ, մասնավորապես՝ Երեխայի իրավունքների կոնվենցիայով ամրագրված, սովորել, թե ինչպես դրանք կիրառել կյանքում: Դա կարելի է անել խաղային ձևով՝ ուսանողներին ծանոթացնելով Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիայով սահմանված հիմնարար իրավունքներին և ազատություններին. Օրինակ հեքիաթի հերոսներ՝ ցույց տալու, թե ինչպես են խախտվում մարդու իրավունքները. օգնեք երեխաներին գիտակցել, որ չկան իրավունքներ առանց պարտականությունների, չկան պարտականություններ առանց իրավունքների: Նաև երեխաներին անհրաժեշտ է ծանոթացնել Հայաստանի Հանրապետության նրանց իրավունքները ապահովող հիմնական փաստաթղթերին:

**Երեխաների իրավունքների և պարտականությունների իմացության
մակարդակը գնահատելու թեստեր**

1. Ի՞նչ է Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիան.

ա) մոլորակի երիտասարդ բնակիչների իրավունքները պաշտպանող պետական փաստաթուղթ.

բ) Ռուսաստանի Դաշնության Նախագահի հրամանագիրը երեխաների իրավունքների մասին.

գ) Սահմանադրության բաժինը մոլորակի երիտասարդ բնակիչների իրավունքներին.

դ) փաստաթուղթ դպրոցում երեխաների վարքագծի կանոնների մասին.

2. Մինչև ո՞ր տարիքը քաղաքացին համարվում է երեխա՝

ա) մինչև 1 տարեկան.

բ) մինչև 14 տարի.

գ) մինչև 18 տարեկան.

դ) մինչև 21 տարեկան.

3. Ով է ինամում երեխային, եթե նա մնում է առանց ծնողների.

ա) հարազատներ.

բ) հարևաններ;

գ) ուսուցիչներ;

դ) պետությունը.

4. Ո՞ր թվականին է ընդունվել Երեխաների իրավունքների մասին ՄԱԿ-ի կոնվենցիան.

ա) 1945թ.

բ) 1948 թ.

գ) 1989 թ.

դ) 2004 թ.

5. Ինչպե՞ս կարող ես օգտվել հանգստի քո իրավունքից.

ա) չգնալ դպրոց, եթե չես ուզում.

բ) արձակուրդների համար գնալ ամառային ճամբար.

գ) չօգնել ծնողներին տանը.

դ) երբեմն տնային աշխատանք չկատարել:

6. Ի՞նչ իրավունքներ ունի երիտասարդ քաղաքացին (մի քանի պատասխան).

ա) անվճար կրթություն ստանալու.

բ) արվեստի պարապմունքներ.

գ) աշխատանքի ազատ ընտրություն.

դ) առողջապահություն.

7. Երեխաներն ունեն հավասար իրավունքներ՝

ա) եթե նրանք ծնվել են նույն երկրում.

բ) եթե նրանք ծնվել են օրինական ամուսնության մեջ.

գ) հավասար սոցիալական կարգավիճակ.

դ) գույքային հավասար կարգավիճակ.

ե) անկախ տարբեր հանգամանքներից:

8. Երեխայի նկատմամբ դաժան, կոպիտ, վիրավորական վերաբերմունքի իրավունք ունեն հետևյալ անձինք՝

ա) ծնողները.

բ) հարազատները.

գ) ոչ ոք

դ) երեխայի հասակակիցները.

9. Երեխային դաստիարակելը ծնողների կամ նրանց փոխարինող անձանց որոշակի կրոնական աշխարհայացքի հիման վրա պետությունը.

ա) արգելում է.

բ) երբեք չի խանգարում դրան.

գ) չի խանգարում դրան, եթե դա չի վտանգում երեխայի կյանքին և առողջությանը.

դ) վերահսկում է ուսումնական հաստատություններում արարողությունների անցկացումը.

10. Երեխան կարող է որոշել իր վերաբերմունքը կրոնի նկատմամբ.

ա) ինքնուրույն, եթե դա չի վնասում հասարակության այլ անդամների պատվին և արժանապատվությանը.

բ) ծնողների խնդրանքով.

գ) հաշվի առնելով պետության կրոնական ավանդույթները.

դ) ընկերների կամ մեծահասակների խորհրդով.

11. Երեխան իրավունք ունի ազատ արտահայտելու իր սեփական կարծիքը՝

ա) անվերապահորեն.

բ) չունի.

գ) եթե դա չի վնասում այլ մարդկանց:

12. Երեխան կարող է սովորել.

ա) իր ընտրած դպրոցում.

բ) այն դպրոցում, որտեղ նրան ուղարկել են տեղական իշխանությունները.

գ) դպրոցում, որը համապատասխանում է նրա մտավոր ունակություններին.

13. Ո՞ր տարիքից է դեռահասը ինքնուրույն աշխատանքի իրավունք.

ա) 18 տարեկանից.

բ) 16 տարեկանից.

գ) մասնագիտական ուսուցում իրականացնող ուսումնական հաստատությունն ավարտելուց հետո.

14. Երեխաներն իրավունք ունեն անդամակցելու անկախ մանկական կազմակերպություններին.

ա) պայմանով, որ այդ կազմակերպությունների գործունեությունը չի հակասում իրենց երկրի օրենքներին, չի խախտում այլ անձանց իրավունքներն ու ազատությունները.

բ) չունեն այդ իրավունքը.

գ) չափահաս ղեկավարի պարտադիր ներկայությամբ.

դ) անվերապահորեն.

15. Երեխաները կարող են մասնակցել ռազմական գործողություններին.

ա) եթե դա պահանջում են հայրենիքի շահերը.

բ) եթե կա ծնողի համաձայնությունը.

գ) նրանք չեն կարող:

16. Ֆիզիկական կամ մտավոր արատներ ունեցող երեխաներ.

ա) սովորել դպրոցում, որն իրենք են ընտրում ծնողների օգնությամբ.

բ) սովորել հատուկ ուսումնական հաստատություններում.

գ) չսովորել ըստ բժշկական եզրակացության.

17. Մինչև 14 տարեկան երեխաների կողմից օրենսդրությունը խախտելու համար պատասխանատվություն են կրում՝

ա) իրենք՝ երեխաները.

բ) ծնողները կամ նրանց փոխարինող անձինք (խնամակալները կամ որդեգրողները),

գ) միայն ծնողները.

18. Եթե նախաքննության ընթացքում անչափահասը ենթարկվում է քրեական պատասխանատվության, ապա պարտադիր է ներկայությունը.

ա) տեղական իշխանությունների ներկայացուցիչ.

բ) ծնողներ.

գ) իրավաբան և ուսուցիչ (հոգեբան).

19. Ծնողներից մեկից կամ երկուսից առանձին ապրող երեխան իրավունք ունի.

ա) կանոնավոր անձնական հարաբերություններ պահպանել ծնողների հետ, եթե դա չի վնասում իր կյանքին և դաստիարակությանը.

բ) խնամակալության և հոգաբարձության մարմինների հրամանով նախատեսված դեպքերում.

գ) հարազատների կամ խնամակալների համաձայնությամբ:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ուսումնասիրվող խնդրի վերաբերյալ գիտական գրականության վերլուծությունը թույլ է տալիս մի շարք եզրակացություններ անել.

1. Երեխաների իրավունքների պաշտպանության խնդիրը, ապօրինի գործողություններ կատարած անչափահասների նկատմամբ դատական վարույթի հատուկ ընթացակարգի ձևավորումը նորություն չէ: Դեռևս հռոմեական իրավունքում, ավելի ուշ միջնադարյան իրավական ակտերում, առավել եւս՝ 18-19-րդ դարերի Եվրոպական մի շարք երկրների օրենսդրության մեջ անչափահասների իրավունքները պաշտպանելու փորձեր են արվել:

Միջնադարյան Եվրոպայում իրավունքի տարբեր ճյուղերում երեխայի իրավունքների պաշտպանության խնդիրը գործնականում չէր քննարկվում: Երեխաները կրում էին նույն պատասխանատվությունը, ինչ մեծահասակները և կարող էին ենթարկվել գրեթե բոլոր տեսակի քրեական պատիժների: Միայն որոշ երկրներում է որոշակի ուշադրություն դարձվել երեխաների սոցիալական պաշտպանության խնդրին: Ընդհանուր առմամբ, անչափահասների համար հատուկ իրավական պաշտպանության բացակայությունը կարելի էր գտնել 19-րդ դարի սկզբին և նույնիսկ կեսերին շատ երկրների օրենքներում:

Հայաստանում անչափահասների արդարադատությունն իրականացվում է Եվրոպական սոցիալական խարտիայի շրջանակներում, որը սահմանում է մարդու սոցիալական մի շարք իրավունքներ, ինչպես նաև երեխայի իրավունքների մասին վավերացված կոնվենցիայի և անչափահասների կառավարմանը վերաբերող դրույթների հիման վրա արդարադատություն:

2. Երեխաների մեծ մասը չգիտի իր իրավունքներն ու պարտականությունները, և դպրոցում նրանց կրթությունն այս հարցում թույլ է: Կյանքի անվտանգության դասերին տրվում է ընդամենը 3 ժամ ավագ դպրոցում, ուստի անհրաժեշտ է մշակել արտադպրոցական գործունեության համակարգ. ծանոթացնել երեխաներին իրենց

իրավունքներն ու պարտականությունները թե՛ ընտանիքում, թե՛ հասարակության մեջ, թե՛ դպրոցում:

3. Համապատասխան գրականության ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում ուսուցիչը մշակել է անչափահասների իրավունքների և պարտականությունների վերաբերյալ գիտելիքների ընդլայնման ծրագիր: Նախատեսվում է այս ծրագիրն իրականացնել արտադասարանական աշխատանքների ընթացքում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Աբրամով, Վ.Ի. Երեխայի իրավունքների միջազգային պաշտպանություն / V.I. Աբրամով//Միջազգային հանրային և մասնավոր իրավունք. 2006. No 3 S. 8-10
2. Unisef Հայաստան
3. Երեխայի իրավունքների մասին կոնվենցիա (Նյու Յորք, 20 նոյեմբերի 1989 թ.) / Միավորված ազգերի կազմակերպության հրատարակություն - Նյու Յորք, 1992 թ.
4. Մալենկովա, Լ.Ի. Կրթությունը ժամանակակից դպրոցում / L.I. Մալենկովսկայա -Մոսկվա: Լուսավորություն, 1999 թ.
5. Arlis Armenian Legal Informacion System

